

СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ДІТЕЙ-ІНДИГО

Самойленко Н. В.

*Кандидат пед. наук, доцент кафедри соціології та політології
Донецький національний технічний університет*

В статье рассматривается появление нового социального типа личности, другое социальное качество современных детей-индиго. Обосновываются причины возникновения, рассматриваются их особенности, делается попытка их типизировать.

In the article the emergence of new social type of personality, another social quality modern indigo children. Substantiated the cause, considered their features, was made attempt to make a typization.

В статті розглядається поява нового соціального типу особистості, інша соціальна якість сучасних дітей-індиго. Обґрунтовуються причини виникнення, розглядаються їх особливості, робиться спроба їх типізувати.

Ключові слова: діти-індиго, соціальний феномен, соціальна якість дитини, соціальна група, соціальна ідентифікація, соціальна роль, нова генерація.

Keywords: indigo children, a social phenomenon, social quality of the child, social group, social identification, social role, a new generation.

Практичний досвід головних агентів соціалізації свідчить, що з кінця 80-х років ХХ століття з'явилися нові покоління дітей та молоді, що виховувались в умовах жорстких соціальних змін та взаємодії. Соціальна ідентифікація нової генерації дітей показує, що їм притаманні інші моделі поведінки та соціокультурні цінності. Науково обґрунтованих та теоретичних узагальнень не існує у вітчизняній науці, проте американська психолого-педагогічна література всі здобутки та напрацювання висвітлює на емпіричному рівні.

Вітчизняна практика та батьки багато втрачають без офіційного визнання соціального факту існування нестандартних дітей. Тобто, організаційна та фізична локалізація соціального феномену породжує інші проблеми і виходить на більш широкий рівень суспільної значущості.

Саме на історичному зламі тисячоліть з'являється нове покоління дітей, як стверджує російський соціолог Запесоцький А.С., "діти епохи змін", з іншими цінностями, сформованими жорсткою реальністю та новими адаптаційними механізмами, життєвими стратегіями [Запесоцький А.С., 2006\4]

Г.В.Бєленька, О.Л. Богініч, М.А.Машовець відзначають, що «однією з причин кризи сучасної освіти є поява у нашому житті дітей, поведінка яких докорінним чином відрізняється від стандартизованої, прийнятої у педагогіці типової поведінки» [Г.В.Бєленька, О.Л. Богініч, М.А.Машовець, 2006, 38]

Соціологи, що займаються проблемами молоді, визнали сучасне молоде покоління та типізували його - покоління NEXT "...прагматичные перфекционисты или романтики потребления, которые под влиянием глобализации стремительно трансформируются и меняют смысловые принципы советского поколения на потребительские ориентиры. Они ставят перед собой конкретные цели, предстают перед нами коммуникабельными, целеустремлёнными, деловыми людьми, творческими, конкурентноспособными индивидуалистами. Оценивают своё поколение как поколение индивидуалистов и интеллектуалов. Их девиз: Добиться успеха в жизни, жить в кайф, получить всё и сразу." [Лисаускене М, 2006, 12]

Пам'ятаючи про класичний педагогічний принцип наступності у вихованні, потрібно погодитись, що корені цього нового соціального факту сягають у дитинство.

Західні вчені у галузі психології, педагогіки, філософії та мистецтва розглядають проблему взаємодії з дітьми-індиго на рівні побутового, спілкуванні, навчанні, розвитку мистецьких здібностей. У роботах Д. Спітлер Мак-Кі, Річарда Сігла, Дебри Хегель, Дорін Вертью, Лі Керол, Джен Таубер розглядаються згадані проблеми на практичному рівні.

Л.Г. Шеремінська акцентує увагу на тому, що це неординарні особистості, які в усьому відрізняються від звичайних дітей: «с малого віку вони розсуджують о судбах мира, проявляют уникальные феномены и

таланти, у них своя линия поведення, в результате чего отвергаются все шаблоны воспитания». [Л.Г. Шеремінська, 2007, 8]

Кароліна Гегенкамп вважає: «что дети индиго представляют собой такое уникальное соединение достоинств и недостатков, что им не обходимо научиться преобразовывать слабые стороны своей личности в сильные, а недостатки – в достоинства [Гегенкамп, 2007, 59]

В західних джерелах проблеми формування нової генерації дітей, їх розвиток розглядаються під кутом двох точок зору:

- метафізичної, що приписує їм високу релігійну природу та зв'язок з космосом, спрямований на духовну досконалість; надприродні властивості;
- психологічну – домінуючим джерелом є їх тонка духовна структура.

Ці дві теорії не володіють достатньою переконливістю, аргументованістю. Ні в одному з джерел не знаходимо причин виникнення індиго. Лише у декількох зарубіжних джерелах головне в розумінні цього терміну пов'язують зі світінням від таких дітей різних відтінків синьо-фіолетового кольору, нібито звідки і походить назва таких дітей. Виходячи з вищезазначеного, ставимо за мету в статті ідентифікувати категорію нестандартних дітей.

На основі цього нам слід розв'язати такі завдання:

1. Визначити причинно-наслідкові зв'язки виникнення дітей-індиго.
2. Дослідити особливості та відмінності нестандартних дітей, провести своєрідну соціальну ідентифікацію дітей-індиго.
3. Типологізувати дітей-індиго.
4. Здійснити визначення терміну «дітей індиго».

Головним джерелом визначення окресленої проблеми стає невивченість цього соціального феномену, або існуючі білі плями.

За допомогою соціологічного спостереження, на якому здійснено операції зі збору та відбору, систематизації фактів існування нестандартних дітей дає нам можливість отримати нову парадигму розвитку сучасної дитини. Від емпіричного рівня ми маємо можливість перейти до теоретичного рівня.

Використовуючи загальнонаукові принципи пізнання об'єктивності, історизму, причинності, цілісності, зробимо спробу окреслити причини виникнення дітей-індиго. Безперечним є той факт, що трансформаційні процеси вплинули на духовну сферу соціуму,

і особистість зокрема. Саме це і наводить на думку, що за останні десятиліття сформувався новий соціальний тип особистості як результат взаємодії нових за своїм змістом і суттю історико-культурних і соціально-економічних умов життєдіяльності людини з сукупністю повторювальних якостей як істоти соціальної [Городяненко В.Г., 2005, 192]

Ч. Мілс висловлює думку про те, що людина тільки тоді виступає суб'єктом суспільствотворення, коли система перебуває в кризовому стані, а індивід стає заручником системи, безсилим перед проблемами, які ця система висуває. [Ч. Мілс, 1995, 160-161]

А. Нагорний, досліджуючи соціальні зміни і особистість, їх взаємовплив, з'ясовує специфіку впливу суспільних змін на устрій життя людей і відзначає, що в сучасній соціологічній літературі недостатньо обґрунтовано взаємовплив стану особистості та суспільних змін, не виявлено особливостей людини, що виявляються в неї у процесі трансформації. [Нагорний А., 2008, http://www.novaparadigma.npu.edu.ua/proba_s.aspx?FileName=soc74.htm] Е. Струк, яка вивчає соціальну адаптацію по відношенню до інноваційних змін в сучасному суспільстві, акцентує увагу на тому, що інновації виникають безперервним струмом, викликаючи оновлення і зміни життя, моральних цінностей, життєвих орієнтирів, тому суспільство, групи, окремі особистості вимушені постійно переживати процес адаптації [Струк Е., 2007, 19]

Як вважає Злобіна О., складовою суспільних трансформацій є зміни в реальній свідомості та реальній поведінці людей, що відбуваються безпосередньо в системі «особистість-суспільство» [Злобіна О., 2004, 134]

Проблема особистості була і залишається однією з головних в сучасній соціології. Неможливо аналізувати соціальні процеси, функціонування і розвиток соціальних систем без дослідження суті особистості як суб'єкта соціальної поведінки в суспільних стосунках, не враховуючи потреби та запити, духовний світ особистості, не аналізуючи складні й різноманітні зв'язки з соціальним мікро- і макросередовищем.

Тому є край необхідним вивчення особистості дитини-індиго як представника нової генерації дітей, як елемента сучасного суспільного життя, розкрити механізм їх становлення під впливом соціальних факторів, механізм зворотного впливу на

суспільний світ, їх участь в трансформації і розвитку суспільних відносин. А також визначити стійкий комплекс категоріальних та характерологічних ознак дітей-індіго, сформованих під впливом відповідної культури суспільства та конкретних соціальних груп, так як вирішальну роль в процесі становлення особистості належить соціальному впливу.

Вивчення особистості вимагає визначення різноманітних соціальних зв'язків особистості індіго з суспільством, його елементами (соціальними групами, інститутами, організаціями, цінностями). Перш за все належить визначити місце, положення таких дітей в системі суспільних спільнот.

Попередній аналіз дітей-індіго свідчить, що входження таких дітей в соціум викликає багато труднощів та ускладнень, що пов'язане з особливостями, рівнем їх здібностей, ціннісними орієнтуваннями, критичною оцінкою рольових вимог до навколишніх людей, що приводить процес адаптації до конфліктів з агентами соціалізації, неготовності педагогів та батьків здійснювати педагогічні функції, відсутність необхідних знань та навичок.

Тому, розкриваючи сенс і зміст соціологічного підходу до аналізу особистості дитини-індіго, потрібно дослідити внутрішню духовну структуру, так як для соціології важливо виявити внутрішні детермінанти соціальної поведінки таких дітей.

До таких суб'єктивних детермінант соціальної поведінки слід віднести потреби та інтереси як форми взаємодії з соціумом.

Соціальні зміни на рівні міжособистосних відносин, на рівні організацій і інститутів, малих і великих соціальних груп, а також інноваційні процеси вносять нові культурні зв'язки. Згідно з теорією масового суспільства (У. Корнхаузер), суспільний рух як результат об'єднання людей, що відчувають дефіцит соціальних зв'язків та спілкування, знаходиться в стадії виникнення, та пов'язаний з соціальною незадоволеністю, відчуттям невпевненості, кризою традиційної ідеології, нестабільністю свого становища, труднощами соціальної адаптації до нових умов. Дивує той факт, що загальноновизначеним і самим помітним став процес акселерації, що визнав анатомо-фізіологічні зміни в зовнішності сучасних дітей, а ось зміни в психолого-поведінковій сфері до цих пір залишаються непоміченими та невизначеними.

То ж виходячи з головних завдань соціології, що полягають в оцінці соціальних процесів, гіпотетично будемо розглядати дітей-індіго як реально існуючий тип, неадаптований до сучасних інститутів освіти, сім'ї та суспільства в цілому. Поряд з цим слід враховувати, що ця проблема набуває особливої гостроти та актуальності в умовах ресоціалізації та зумовлює необхідність пристосування до нових соціальних обставин, норм і цінностей. [Городяненко., 2005, 199]

Як свідчать джерела психолого-педагогічної літератури з декількох континентів, соціальний феномен появи дітей-індіго має глобальний, планетарний характер (Америка, Європа, Азія та ін..) [Гегенкамп, Спитлер Мак-Ки.] Тобто цей феномен спостерігається в багатьох країнах, континентах, і культурні та мовні бар'єри не існують. Діти внаслідок еволюції, НТП, національних трансформацій, формування інформаційних суспільств, новітніх технологій мають ознаки нової свідомості, володіють іншими психологічними можливостями, тяжко адаптуються до існуючої «освітньої» системи.

Зарубіжні дослідники відзначають, що це досить «комп'ютеризовані» діти, технологічно орієнтовані, з високими лідерськими якостями, інтелектуальними можливостями. Слід визнати, що саме ця категорія дітей – представники іншої соціальної якості. Як відзначає Волков Ю.Г. «...общество, развиваясь, порождает новые разнообразные потребности, за счет которых идет развитие личности» [Волков, 2007, 156]

Зробимо спробу з'ясувати, чому таких дітей психологи та педагоги називають нестандартними. Чим саме вони відрізняються від своїх попередників?

Перш за все, це діти, які своєю поведінкою демонструють відмову виконувати соціальні норми і не бажають адаптуватися до них. Учасники навчально-виховного процесу відчувають дискомфорт та нестачу настанов стосовно навчання та виховання таких дітей. А в суспільстві все частіше розглядається питання про нездатність сучасних дітей сконцентрувати свою увагу та їх гіперактивність.

Протягом майже трьох століть за допомогою дидактики та теорії виховання здійснювався цілеспрямований розвиток підростаючих особистостей у відповідності до ідеалу, визначеного суспільством. Звичайно, еволюційний розвиток суспільства породжував чисельні кризи, обумовлені змінами в політичному та соціальному житті, спонукав до корегування суспільних цінностей

і норм поведінки. Традиційною нормою, регулюючою виконання суб'єктами взаємодії соціальних ролей «дитини» та «дорослого», виступав авторитет старшого.

Процес глобалізації охопив всі сторони сучасного життя, і перш за все – економіку. Вона активно формувалась як ринкова, та породжувала домінування таких рис, як прагматизм, егоїзм, лідерство. Кардинальні зміни в розвитку виробничих сил, потужний технологічний процес своїми досягненнями зобов'язаний успіхам електроніки, її розбудови. Всеосяжність комп'ютеризації сприяла всезагальному тяжінню до інформатизації. Тому риси, характерні новому поколінню дітей-індіго і адекватно зміненим об'єктивним умовам у світі і Україні знаходяться на різних стадіях формування і розвитку. Так, обсяг комп'ютеризації суспільства, розвиток мережі телекомунікацій зробили реальністю сьогоднішні такі риси нового покоління дітей, як всезагальні, але в Україні ці риси в стадії формування.

Соціально орієнтована ринкова економіка сприяла формуванню нової філософії, побудованої на ідеях соціального партнерства і соціальної гармонії в суспільстві.

Всі ці зміни, безумовно, впливали як на політику, так і на ідеологію, культуру, освіту.

Інтеграція в євро простір вносила корективи не лише в суспільно-економічну сферу, але й людські стосунки.

Підвищення рівня життя в нашому суспільстві дозволило пересічним українцям придбати більш сучасну теле-відео апаратуру, побутову техніку. Нові медіа технології внесли зміни в стиль нашого життя.

Наявність подвійних стандартів як в суспільному, так і в приватному житті, змінили моральні цінності, нашу свідомість.

Виявлені економічні явища впливали на зміщення акцентів в бік матеріального. Суспільні негаразди, нестабільність у всіх сферах життя негативно впливали та пригнічували, викликали стан психологічного дискомфорту й депресій. В повсякденному житті домінували стреси, техногенні катастрофи, пов'язані з різким погіршенням екологічної ситуації, здоров'я, генетичного фонду.

Авторитарна система навчання і виховання не пристосувались до змін, що відбувалися в українському суспільстві.

Таким чином, з'явилось підґрунтя, яке породило нове покоління. Демократичні

процеси, які знайшли своє місце в сучасному суспільстві, не торкнулись, на жаль, всіх інституцій в суспільстві.

В роботах зарубіжних колег Джулії Спітлер Мак-Кі, Річарда Сігла, Дебри Хегель, Дорін Вертью, Лі Керолл, Джен Тоубер започатковано висвітлення цих проблем на теоретичному і практичному рівні. В нашій країні ці проблеми розглядаються лише колегами з Національного Педагогічного Університету імені Драгоманова.

Американські дослідники розробили класифікацію дітей-індіго і вважають доцільним розподілити їх на 4 групи: гуманісти; концептуалісти; художники; ті, які живуть у всіх вимірах.

Вони вважають, що приналежність до тієї чи іншої групи впливає на майбутню професійну діяльність. Так, наприклад, з гуманістів виходять в доросле життя майбутні лікарі, юристи, вчителі, бізнесмени, політики. Для цієї категорії притаманні такі риси як комунікативність, добродійні моральні чесноти, але такі діти не завжди організовані і відповідальні.

До II групи (концептуалісти) відносять інженерів, військових. Ця категорія дітей, яких виокремлюють з великою потребою керувати. В дитинстві це проявляється в бажанні "керувати" своїми батьками, близьким оточенням.

З представників III групи (художники) виростають артисти, художники, представники творчих професій. Для них характерні креативні здібності, розкинутість інтересів.

Особи, які відносяться до IV групи (ті, які живуть у всіх вимірах) приходять в цей світ з місією, що несе нову філософію, релігію. Вони важко адаптуються до оточуючого середовища і завжди з ним конфліктують в пошуках істини.

Таким чином, перераховані дані можна використовувати при професійній орієнтації і корекції здібностей наших дітей.

За результатами їх досліджень можна визначати ознаки цих «нестандартних дітей»:

Високий рівень інтелекту, лідерського потенціалу; Нестандартність мислення; Гіперактивність; Розвинена інтуїція; Впевненість у собі; Велика віра у власні можливості; Розуміння своєї місії у житті; Високі смисло-життєві ідеали та цінності; Гостре відчуття фальші, соціальної справедливості; Високий рівень самооцінки, саморегуляції, самореалізації; Самостійність; Емоційна неврівноваженість; Неприйняття авторитету дорослих; Партнерські стосунки із

оточенням; Діалогічний стиль спілкування; Відмінне сприйняття інтерактивних умов навчання; Наявність суїцидальних, девіаційних схильностей.

Виходячи з наведених ознак, можна зробити висновок, що «діти-індиго» - це неформальна соціальна група дітей, яка сформувалася в період соціальних змін і трансформації суспільства, має відмінні ознаки та соціальні потреби, специфічні соціокультурні цінності, нестандартні моделі поведінки.

Формуючи визначення дітей-індиго, ми виходили з того, що категорію нестандартних дітей ідентифікували як групу – стійку, історично сформовану сукупність, об'єднану на основі загально значущих ознак. На жаль, відсутність результатів дослідження на території України і знань (інформації), яку чисельність (з 6,5 млн. дітей) вони складають, змушує спиратися на типологію зарубіжних дослідників, які стверджують, що їх 90 %. Але безперечно, вказані причини виникнення дітей-індиго: історичні, соціально-економічні, психолого-педагогічні, техногенні будуть сприяти поширенню в нашому соціумі дітей нової генерації.

Виходячи з вищесказаного відзначимо, що розглядаючи групу нестандартних дітей, які сформувались під впливом трансформаційних перетворень у сучасному суспільстві, визначимо їх як феномен, тобто незвичайний, виключний факт, явище або філософське поняття, яке пояснює явище, що надається нам за досвідом чуттєвого пізнання. Ця категорія дітей відрізняється своїми незвичайними особистісними якостями. Залишається ще раз нагадати, що це невивчене, невизначене соціальне явище.

Тобто це категорія дітей, якій притаманні риси, що відрізняють їх від своїх однолітків за інтелектуальним розвитком, психологічними якостями, комунікативними здібностями, високим рівнем самовдосконалення, саморегуляції, самореалізації. Напевно це нове покоління, яке піднесеться над матеріальним, і в цінносно-сміслових життєвих орієнтирах надасть перевагу високій духовності, бо чітко усвідомлює місію, за якою прийшло у світ. Мабуть саме вони – паростки майбутньої меритократії.

Виходячи з наведених ознак, можна зробити висновки, що діти-індиго – це неформальна соціальна група дітей, яка сформувалася в період соціальних змін в

аномічному суспільстві, зі специфічними ознаками та соціальними потребами, нестандартними моделями поведінки.

На даний момент наше суспільство не готове до адаптації дітей-індиго в соціум, адже недостатньо уваги приділяється цій проблемі у сфері виховання і освіти, тому багато вчителів, а також батьків наголошують на кризі освіти. Подолати кризу в сучасній освіті і вихованні можна лише за умов однозначного визнання існування таких дітей в нашому суспільстві, запровадження індивідуально-диференційного, особистісно-зорієнтованого навчання і соціального виховання майбутніх громадян, що буде цілком відповідати потребам, специфічним особливостям і умовам реалізації соціального потенціалу дітей-індиго. Суспільство багато втрачає, не культивуючи соціальні якості таких дітей, не створюючи умов для повної реалізації могутнього феноменального соціального потенціалу дітей-індиго. Тож поки ідуть суперечки та дискусії стосовно ідентифікації таких дітей, як їх ідентифікувати, до якої групи віднести – до гіперактивних, чи до дітей з синдромом дефіциту уваги, чи до девіантів. На жаль, відсутні методики, за допомогою яких матимемо можливість відрізнити дітей з вказаними порушеннями від дітей-індиго.

Таким чином, дані, отримані під час панельного дослідження слід визначити як первинну соціологічну інформацію, що підлягає подальшій обробці та узагальненню. Сформувався новий реально існуючий неадаптований тип особистості дитини як результат взаємодії історико-культурних та соціально-економічних умов життєдіяльності. Поряд з цим спостерігається сукупність повторювальних якостей нестандартних дітей як соціальних істоти. За допомогою соціологічного спостереження ми констатуємо факт, сутність якого виявляється у безпосередній реєстрації соціального феномену дітей індиго у дитячому середовищі, які виокремлюються відмінними особливостями, моделями поведінки, цінностями, соціальною свідомістю та соціальними орієнтирами, як такими, що відбуваються у соціальній реальності українського соціуму. Процес інтеграції дітей індиго в суспільство протікає ускладнено, шляхом неприйняття усталених в суспільстві елементів культури, соціальних норм і цінностей на основі яких формуються відмінні риси особистості з іншим соціальним забарвленням. Саме це створює маргіналізацію, тобто втрату індивідами

належності до звичайної соціально-демографічної групи дітей, їх субкультури.

Соціальний феномен дітей індиго потребує більш глибокого та детального вивчення, є надзвичайним явищем в мікросоціології, місія якої полягає в вивченні та дослідженні повсякденної поведінки сучасних дітей.

Література:

1. Гегенкамп Каролина. Феномен Индиго: Дети нового времени\ Перев. с англ. – М.: ООО Издательство «София», 2007.
2. Джудит Спитлер Мак-Ки. Игра: партнер роста. АОЕІ, 1986
3. Джудит Спитлер Мак-Ки. Развивающий детский сад. МІАЕУС, 1990
4. Мілс Ч. Задачи социологии.//Социологический журнал. – 1995. - № 4 с. 157-170
5. Лисаускене М.В. «Поколение NEXT – прагматичные перфекционисты или романтики потребления?»// Социс №4, 2006
6. Беленька Г. В., Богініч О.Л., Машковець М.А. “Здоров`я дитини - від родини”. - К.: СПД Богданова А.М., 2006.
7. Волков Ю.Г., Епифанцев С.Н., Гулиев М.А. Социология: Учебное пособие. – М.: ИКЦ «Март», Ростов н/Д: издательский центр «Март», 2007. (серия «Учебный курс»)
8. Запесоцкий А.С. “Дети эпохи перемен: их ценности, выбор”//Социс №12, 2006
9. Злобіна О. Особистість як суб`єкт соціальних змін. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004 – 400с.
10. Нагорний А. Соціальні зміни і особистість: особливості взаємовпливу//Нова парадигма, вип.. № 74, http://www.novaparadigma.npu.edu.ua/proba_s.aspx?FileName=soc74.htm
11. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ за ред.. В.Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 560 с. (Альма-матер)
12. Струк Е. Социальная адаптация к инновационным изменениям в современном обществе. Вестник МГУ №2, 2007. с.119
13. Шереминская Л.Г. Эти дети индиго...:они не такие, как все. – Ростов нД: Фенникс, 2007. – 251 с.